

BOTOND

ŐZÉPIRODALMI ÉS TUDOMÁNYOS FOLYOÍRAT

SZERKESZTI: BARTÓK MIKLÓS.

Beethoven.

(1770—1827)

Irtá: BAUMGARTNER ALAJOS.

Örökös magábamélyedés, lelkét szüntelenül serkentő alkotási vágy, folytonos munka: ez volt Beethoven élete. Bár nagyon korán alkotott zenei műveket, sőt csodagyermek volt, akárhány művét veszendőbe engedte; csak érett és férfias meggondolás után, a legnagyobb önkritikával kezdi meg rendszeres kompozitorikus működését.

Három zongoratrió nyitja meg műveinek sorát „Op. 1.” jelzéssel 1795-ben. Azután rendre támadnak vagy 30 éven át a legcsodálatosabb, az emberi érzés mélyéig ható, a legmegrázóbb, hatalmas alkotások a 138. opus-ig; számuk azonban ezt a számot jóval meghaladja, mert szerzőjük elég sok művét opus-szám nélkül hagyja, máskor meg többet foglal össze egy opus-szám alatt (pl. Op. 18. hat vonósnyégyst is tartalmaz).

Érzésünk szerint örökéletű és elképzelésünk szerint felülmúlhatatlan alkotásai elsősorban a hangszeres zene birodalmába tartoznak annak mindenféle megnyilvánulásaképen: mint zongorás, vonós és több hangszeres kamarazene, mint zongoraszonáták és zongorahangversenyek, mint zenekari kompozíciók (szimfónia, nyitány, balletzene stb.); a vokális kompozíciók közül pedig kimagaslik: a „Fidelio” opera, két mise és számos dal.

Az instrumentális zenében Beethoven megtartotta és megszilárdította azt az ú. n. szonáta formát, melyet Em. Bach, Haydn és Mozart fejlesztettek ki és állapítottak meg — talán örök időkre. Ez a szonátaforma azonban tartalom tekintetében további kialakítást nyert Beethoven műveiben. Így az I. tétel sokkal hatalmasabb megépítésben

jelenik meg, a lassú második tételek oly lélekhez szóló érzésbeli mélységgel szólalnak meg, mint még addig soha, a III. tétel menuettoja a szimfóniákban gyakran helyet enged a sokkal szabadabban kezelhető és többet kifejező skercónak, a IV. tétel (a finále) pedig tartalmasabb, markáns és az I. tétellel együtt egységet alkotó, hatalmas kompozícióvá válik. A hangszerelés gazdagabb, csillogóbb, a kontra-punktika szövevényesebb, művésziesebb.

Zongora-kompozícióiban a zongora nagyobb jelentőségre tesz szert: akkordjai tömöttebbek, gazdag polifónia szövődik szólamaiban, briliánsabb játék csillan meg rajta és így maga is orkesztrálisabb hatású lett.

Egészen újszerű és óriási alkotásokat teremtett meg Beethoven nagy drámái nyitányaiban. A legmagasztosabb művek egyike ezek közül az ú. n. III. Leonora-nyitány (1806) a „Fidelio” című operájához tartozó megnyitó zenéje. „Ebben a hatalmas zenedarabban — írja Wagner — Beethoven zenei drámát adott, egy színházi darab alkalmából alkotott önmagában álló drámát, nemcsak a főgondolatának egyszerű vázlatát, vagy éppen csak a színpadi cselekvényhez való előkészítő bevezetést: minden esetre azonban drámát a legeszményibb értelemben” és más helyen még rövidebben fejezi ki magát e mondatban: „Ez a mű többé nem nyitány, hanem a leghatalmasabb dráma maga.” Egyenlő magaslaton vele áll a Collin-féle drámához tartozó Coriolanus-nyitány (1807), melynél (ismét Wagner szavai szerint) „a tragikus eszme teljesen a hős személyes sorsában rejlik.” Ahogyan Beethoven itt be tudja állítani Coriolanus makacs gögjét és ennek megtörését anyjának és nejének könyörgésére, ebben igazán a legdrámaibb shakespearei szellem nyilatkozik meg. Drámái nyitányainak triászába végül beáll az Egmont-nyitány (1810), „melynek zárótétele — még egyszer Wagnert idézzük — a dráma tragikus eszméjét legmagasztosabb méltóságára emeli és nekünk egyben megragadó hatalmasságu tökéletes zenedarabot nyújt.”

Különálló gyöngy a Hegedüverseny (1806), mely klasszikus egyszerűségével, léleküdtető derűltségével és átszellemült stílusával a zenei közönségnek méltán egyik legkedvencebb hangversényszáma.

Egyetlen operája: „Fidelio” sokat szenved a zenei számokat összekötő, vagy inkább szétszakító, meglehetősen lapos prózai részek miatt, ha nem is annyira, hogy Wagner túlszigorú ítéletét elfogadhatnók: „Mi egyéb az opera szövegének drámái cselekménye, mint a nyitányban megélt drámának szinte ellenszenves legyengítése?” Az egyes zenei számok azonban drámái életet léhelnek és az emberi

érzelmek mélységeit tárják fel. „Utánozhatatlan kifejezés uralkodik itt gyakran — írja Nohl — és a Kedélymélység és a szellemi kifejtés egész világa fekszik, ha ezt a művet tekintjük, Beethoven és elődei között, Mozartot sem véve ki.”

Mély áhítat és vallásos érzés nyilatkozik meg egyik késői művében: a „Missa solemnis“-ban. bár nem egészen felel meg az egyházi zene kanonikus formáinak (1823).

Beethovenben oly intuitív és kifejező erő lakozott, mint csak kevesekben és mint csak a legnagyobbakban. És azért foglal helyet a legnagyobbak Parnassusán, mert a nagy alkotó művészek minden karakterisztikumát megvolt benne: az eszmének az ihlet tüzéből való szinte villámszerű kipattanása, majd annak művészetileg logikai kialakítása, végre pedig a mű gondos kidolgozása és lecsiszolása.

Beethoven számos művéből kiharsog az a titáni, prometheusi küzdelem a sors ellen, mint a három antik görög tragikus tragédiáiból. Ő megrendít bennünket a Danteéhoz hasonló látnoki ihlettségével mélységes mélységével, tömör kifejezési módjával, nagyvonalúságával, grandiozitásával; megnyilatkozik benne Michelangelo ereje, szenvedélye és plaszticitása; bámulatba ejt bennünket, miképen Shakespeare-nél, az a mesteri mód, mellyel a számtalan apró elemet, motívumot tarka szövevényességében nagy, logikus, szerves dráma, egészszé tudja kovácsolni és amellyel éppen úgy a legsötétebb tragikumnak, mint a legderültebb humornak tud kifejezést adni; végre pedig csodálatot kelt bennünk az a remek karakterizáló képesség, melynek őseréjű megnyilatkozásában Rembrandt ragad meg bennünket leginkább.

És mindenben és mindenek fölött mintegy Goethe szelleme honol benne, mely mindent magas életbölcsessel tagol, arányosít, elrendez, megtisztít és esztétikai harmóniába hoz és így megteremti azt a fenséget, melyet az igazi muzsikus mindenkor megérez és így fejez ki közvetlen egyszerűséggel: „beethoveni nyugalom.”

